

QUSHTORON (POLYGONUM AVICULARE L.) O'SIMLIGINING DORIVORLIK XUSUSIYATLARI

Xudoyberdiyeva Mashhura Djurayevna

Xolmirzayeva Gulasal Zokirjon qizi

Andijon Davlat Tibbiyot Instituti, O'zbekiston

E-mail: asalxolmirzayeva1999@gmail.com

Annotatsiya. Qushtoron butun Yevropa, Osiyo, Shimoliy Afrika va Shimoliy Amerikada keng tarqalgan. U ko'pincha ochiq joylarda — yo'l chetlari, maydonlar, bo'sh tuproqli joylar, maydonlar va poyabzal ostida bosilib qoladigan joylarda uchraydi. Quruq va kam ozuqali tuproqlarga moslashgan, sovuqqa chidamlidir. Uning urug'lari tuproqda uzoq vaqt yashashi va favqulodda sharoitlarda ham uyg'unlashishi bilan ajralib turadi. Maqolamizda Qushtoron o'simligining dorivorlik xususiyatlarini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: *Polygonum aviculare*, morfologik xususiyatlari, geografiyasi, kimyoviy tarkib, dorivorlik xususiyatlari, farmakologik xususiyatlari, flavanoidlar, vitaminlar, minerallar.

Abstract. *Polygonum aviculare* is widespread throughout Europe, Asia, North Africa and North America. It is often found in open areas - roadsides, fields, vacant lots, fields and places where shoes get trampled. It is adapted to dry and low-nutrient soils, and is frost-resistant. Its seeds are distinguished by their ability to survive in the soil for a long time and to germinate even in extreme conditions. In our article, we will consider the medicinal properties of the *Polygonum* plant.

Keywords: *Polygonum aviculare*, morphological features, geography, chemical composition, medicinal properties, pharmacological properties, flavonoids, vitamins, minerals.

Qushtoron (*Polygonum aviculare* L.) - poyasi 10-60 sm uzunlikda, yer bo'ylab yoki ko'tarilib o'sadi. Barglari ellipssimon, nayzasimon, o'simtasimon bo'lib, bo'yi 1-4 sm va eni 0,5 sm uzunlikda. Gullari kichik, oq, pushti yoki yashilrang tusda, barg ostida guruhlar bilan joylashgan. Gulchalar ko'pincha kichik va ko'zga ko'rinmas. Mevasi bir urug'li, kichik, qattiq, ko'pincha jigarrang yoki qora urug'. Maydan kech kuzgacha gullaydi va meva beradi. Qushtoron(*Polygonum Aviculare*) tarkibida flavonoidlar, efir moyi, organik kislotalar, qandlar, oshlovchi, mikro va makroelementlar va boshqa moddalar bor. Xalq tabobatida o'simlikdan tayyorlangan qaynatma bavo sir kasalligida xamda siydik xaydovchi dori sifatida ishlatiladi. Shuningdek, qaynatma bilan temiratki, teriga toshgan toshmalar va yaralar yuviladi. Ilmiy tibbiyotda o'simlikning dorivor preparatlari (damlama va suyuq ekstrakt) qabziyatda yengil surgi bo'ladi hamda (bachadondan va bavo sir kasalligida) qon ketishini to'xtatuvchi dori sifatida qo'llaniladi.

Dorivorlik xususiyatlari batafsil:

- Peshob haydovchi (diuretik) xususiyati. Qushtoron buyrak faoliyatini kuchaytiradi, siydik ajralishini oshiradi. U siydik pufagi yallig'lanishi (tsistit), buyrak tosh kasalligi, shish

va suyuqlik to'planishida xalq tabobatida keng qo'llanadi. Flavonoidlar va saponinlar bu ta'simi kuchaytiradi — buyrak kanalchalari orqali natriy va suv chiqarilishini rag'batlantiradi. Ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatadiki, Polygonum aviculare ekstrakti siydik miqdorini 25–40% ga oshirgan (hayvonlar ustida sinovlar natijasi).

- Yallig'lanishga qarshi ta'siri. Flavonoidlar yallig'lanish mediatorlari — prostaglandinlar va sitokinlar ajralishini kamaytiradi. Shu sababli u bo'g'im og'rishlari (artrit), siydik yo'llari, jigar va oshqozon-ichak tizimi yallig'lanishlarida foydali. Tashqi kompress sifatida esa teri yallig'lanishlari, toshmalar, ekzema va dermatit holatida tinchlantiruvchi ta'sir beradi.

- Antimikrob va antiseptik ta'sir. Qushtoron ekstrakti Gram-musbat bakteriyalar (Staphylococcus aureus, Streptococcus sp.) va zamburug'larga (Candida sp.) qarshi faol. Shuning uchun yara, kesilgan joy, yiringli toshma va infeksiyon yallig'lanishlarda yuvish yoki surtma sifatida qo'llanadi.

- Qon to'xtatuvchi va qon tomirni mustahkamlovchi xususiyat. Vitamin K va flavonoidlar kapillyar devorlarini mustahkamlaydi, qon ketishlarni kamaytiradi. Burundan qon ketishi, bachadon qon ketishlari, gemorroy holatlarida xalq tabobatida ishlatilgan.

- Qon bosimini pasaytiruvchi (gipotonik) ta'sir. Flavonoidlar va kaliy birikmalari arterial bosimni pasaytirishga yordam beradi, yurak mushaklarining ishini yengillashtiradi. Bu xususiyat asosan suyuqlik chiqishini oshirish va qon tomir elastikligini yaxshilash bilan izohlanadi.

- Metabolizmni me'yorga keltiruvchi va detoksikatsion ta'sir. Qushtoron siydik orqali toksinlar, ortiqcha tuz va shlaklarni chiqaradi. U modda almashinuvini yaxshilaydi, buyrak va jigar faoliyatini muvozanatlashtiradi. Piyozli shishlar, podagra, revmatizm holatlarida xalq tabobatida ishlatilgan.

- Yara bitishini tezlashtiruvchi. Tashqi surtma yoki kompress ko'rinishida ishlatilganda, teri tiklanish jarayonini tezlashtiradi, hujayra regeneratsiyasini rag'batlantiradi.

- Ayollar sog'lig'ida qo'llanishi. Qushtoron bachadon mushaklarini tonusga keltiradi, oylik siklni tartibga soladi va yengil og'riqlarda yordam beradi. Yallig'langan bachadon yoki tuxumdonlarda antiseptik yuvish vositasi sifatida ham ishlatiladi. Ammo homiladorlik davrida foydalanish tavsiya etilmaydi, chunki bachadon qisqarishini kuchaytirishi mumkin.

- Kosmetologik foydasi. Antioksidant flavonoidlar terini himoya qiladi, elastikligini oshiradi. Ekstraktlar akne, yog'li teri, yallig'lanishli toshmalarda foydali. Qushtoron suvli ekstrakti giperpigmentatsiyani kamaytiruvchi va teri tiniqligini oshiruvchi toniklar tarkibida ishlatiladi.

Xulosa

So'nggi yillarda insonlar salomatligini yaxshilash va zararsiz dori vositalariga bo'lgan talab ortib bormoqda. Qushtoron o'simligi ham ko'plab dorivorlik xususiyatlari bilan ajralib turuvchi o'simlik hisoblanib, an'anaviy va zamonaviy tibbiyotda keng qo'llaniladi. Shuni hisobga olgan holda bizning oldimizdagi maqsad ham dorivor o'simlik xom-ashyolarining salomatlikka foydali ta'sirlaridan to'g'ri foydalanish, ulardan olinadigan mahsulotlarni tibbiyotda qo'llay bilishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants, Vol. 4 (World Health Organization, 2010) — *Polygonum aviculare* L. bo'yicha farmakologik tahlil.
2. Journal of Ethnopharmacology (2020): "Phytochemical and pharmacological evaluation of *Polygonum aviculare* extracts" — diuretik va antimikrob xususiyatlar.
3. Phytotherapy Research (2019): "Flavonoid-rich extracts of *P. aviculare* as anti-inflammatory agents".
4. Flora of Uzbekistan, Vol. 6 — Polygonaceae oilasiga oid o'simliklar tavsifi.
5. European Medicines Agency (EMA): Assessment report on *Polygonum aviculare* herba (2018).
6. Planta Medica Journal (2017): Antioksidant va antimikrob faollik bo'yicha laboratoriya tadqiqotlari.
7. Mirzaev, M. et al. (2012). "O'zbekiston florasidagi dorivor o'simliklar" — Toshkent, Fan nashriyoti.
8. O'zbekiston florasida (mintaqaviy floristik manbalar va monografiyalar).